

Daniel Premerl

Jedan prelat nemirnog šesnaestog stoljeća i umjetnost

anija Trška
**in arcivescovo
del Cinquecento
inquieto**

*Lodovico Becca
tra letteratu*

TANJA TRŠKA, *Un arcivescovo del Cinquecento inquieto. Lodovico Beccadelli tra letteratura e arte*, Zagreb – Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2021., 592 str.

ISBN 978-953-347-274-4

Iščekivana knjiga Tanje Trške o talijanskom prelatu Lodovicu Beccadelliju i likovnim umjetnostima konačno je pred nama. Nastala je na temelju doktorske disertacije obranjene 2014. na fakultetu Scuola Normale Superiore di Pisa (mentori profesor Massimo Ferretti i profesorica Sanja Cvetnić).

Lodovico Beccadelli (Bologna, 1501. – Prato, 1572.) poznato je ime u hrvatskoj povijesnoumjetničkoj historiografiji: kao dubrovački nadbiskup između 1555. i 1560. dao je sagraditi nadbiskupski ljetnikovac na Šipanu, koji je zarana uočen kao primjer ladanjske arhitekture koji odudara od bogate lokalne tradicije. Štoviše, Beccadellijev je ljetnikovac posebice privlačio pozornost istraživača zbog svojeg unutrašnjeg ureda: oslikanog friza pod tabulatom, fragmentarno sačuvanog i nevelike slikarske kvalitete, s portretima znamenitih pisaca, kardinala i umjetnika, od Vergilija i Petrarce do suvremenika kao što su, među inima, Jacopo Sanazzaro, Reginald Pole ili Michelangelo Buonarroti. Ta humanistička galerija znamenitih ljudi bila je prvi primjer zidnog slikarstva svjetovne tematike u nas. Stoga je Beccadelli poticao naše starije istraživače te su oni, s pravom, ikonografsku modernost šipanskih fresaka povezivali s intelektualnim profilom njihova naručitelja, koji se družio i dopisivao s važnim protagonistima talijanske renesanse kao što su Michelangelo, Vittoria Colonna i drugi. Uz Beccadellija su se usto vezivale i druge vrijedne slike sa Šipana i iz Dubrovnika te je postao svojevrsna mitska figura velikoga renesansnog mecene u našim stranama.

Knjiga Tanje Trške potaknuta je, s jedne strane, tom predodžbom hrvatske povijesnoumjetničke historiografije o Beccadelliju, no s druge strane, istraživačkom znatiželjom da je kritički preispita, odnosno sagleda u kontekstu njegove čitave karijere. Iz *Uvoda* tako saznajemo da je Beccadelli u talijanskoj historiografiji prikazan na drugačiji način negoli u hrvatskoj historiografiji: kao crkveni velikodostojnik i reformator (sudionik pretkoncilskih previranja i koncila u Tridentu) te kao diplomat, humanist i književnik; ondje se tek sporadično i bez sugestivnih naglasaka spominju njegove veze s likovnim umjetnostima. Nakon *Uvoda* slijede poglavlja posvećena kronološki poredanim razdobljima njegove karijere. Odlika svih poglavlja, odnosno *modus operandi* pisanja jest istodobno uspješno probijanje kroz dva različita područja – biografiju i povijest umjetnosti: razmjerno znanu biografiju i manje znanu ili neznanu povijest likovnih djela koja je naručivao ili sakupljao. Taj potonji do sada deficitarn segment historiografije o Beccadelliju ispunila je Tanja Trška vlastitim istraživanjem temeljenim na autopsiji likovnog djela, poznavanju umjetničkog konteksta te arhivskom radu. Trškine su povijesnoumjetničke studije uzorne: temeljite, jasne, logične, suzdržane od pretjeranih domišljanja.

Poglavlje *Razdoblje Nuncijature u Veneciji (1550. – 1554.)* govori o prvoj važnoj službi Beccadellijeve crkvene karijere, a možemo ga čitati i kao zanimljiv prikaz funkcije veleposlanika Svete Stolice pri Mletačkoj Republici. Upoznajemo njegovu svitu, u kojoj su i suradnici koji će ga pratiti i poslije

kroz život, poput slikara Pellegrina Brocarda, koji ga prati u Dubrovnik, ili stalnoga tajnika Antonija Gigantija, koji će napisati njegovu biografiju. U poglavlju se razmatra gusta mreža intelektualnih poznanstava koju je nudila takva funkcija u takvome gradu, od kojih je za povijest umjetnosti najvažnije ono s Tizianom, koje će uroditi vrhunskim portretom budućega dubrovačkog nadbiskupa.

Potom slijedi najdulje noseće poglavlje knjige: *Dubrovačko razdoblje (1555. – 1560.)*. Tu su nadbiskupski ljetnikovac na Šipanu i njegov zidni oslik, djelo Pellegrina Brocarda, dobili svoje do sada najpotpunije tumačenje: od smještaja u kontekst likovne kulture Beccadellijeva zavičaja Bologne do ikonografskih analiza friznih portreta i emblema. Isto se može reći i za analizu Brocardove oltarne slike *Sveti Matej Evanđelist*, koju je autorica razglobila na niz citata koji čine manirističku cjelinu, ili za rasprave o dvjema slikama koje se tradicionalno vežu uz Beccadellija (*Mrtvi Krist* prema Pietru Peruginu iz Šipanske Luke te *Pietà s anđelima* prema Michelangelu iz privatne zbirke u Sjedinjenim Američkim Državama). U katalog djela Beccadellijeva dubrovačkog razdoblja uvodi se i jedan *pax*. Ovo će poglavlje postati nezaobilazna literatura ne samo o Beccadellijevoj dubrovačkoj umjetničkoj baštini nego i o onodobnom Dubrovniku i odnosu između Crkve i Republike.

Sljedeće poglavlje *Mjesta povratka: Bologna i Pradalbino* govori o Beccadellijevoj trajnoj brizi o obiteljskom nasljeđu, odnosno o ambiciji da mu i sam doprinese. U središtu je

rasprave obnova obiteljskih palača na trgu Santo Stefano u Bologni te, na istome trgu kraj istoimene crkve, gradnja obiteljske kapele s grobnicom (oltarnu palu trebao je slikati Giulio Bonasone); kapela i grobnica srušene su u neostilskoj obnovi, no sačuvano je nekoliko epigrafskih i dekorativnih ulomaka. Potom se govori o ladanjskoj vili koju Beccadelli podiže u Pradalbinu kraj Bologne; njezina arhitektura više svjedoči o utilitarnim negoli o estetskim ili reprezentativnim ambicijama naručitelja. Zatim se raspravlja o umjetničkoj opremi obližnjih crkava nad kojima su Beccadellijevi imali patronat; zidne slike u crkvi svetih Fabijana i Sebastijana u Monte San Pietru začuđujuće su osrednje slikarske kvalitete.

Poglavlje *Zbirka Lodovica Beccadellija* rekonstruira Beccadellijevu zbirku slika (nije sačuvana) na temelju inventara zbirke Antonija Gigantija, nadbiskupova tajnika i posthumnog nasljednika njegovih umjetnina (koji je i sam nastavio nadograđivati zbirku). Autorica, dakle, restituira Beccadellijev sloj zbirke, otkrivajući prelatovu strast za sakupljanjem portreta znamenitih ljudi – posjedovao ih je četrdeset (njihovi autori nisu navedeni u inventaru). Ovo je poglavlje ujedno ključ razumijevanja ikonografije šipanskog friza i obrnuto.

U poglavlju *Između književnosti i umjetnosti* raspravlja se o Beccadellijevu odnosu s Michelangelom Buonarrotijem (kojega je poznavao iz razdoblja kada je bio prefekt institucije zvane Fabbrica di San Pietro u Rimu) i Vittorijom Colonnom.

Upravo na temelju tih odnosa nastao je u uvodu spomenuti mit o Beccadelliju. Međutim, autorica argumentirano zaključuje da su ključna poveznica u tim odnosima bili vjerski i crkveno-obnoviteljski osjećaji (sklonost prema Spiritualima, reformnoj struji unutar Katoličke Crkve). U ovom poglavlju daju se i drugi prilozi o udjelu Beccadellija u književnoj i knjižnoj kulturi, od uvjerljive hipoteze da je jedan Michelangelov sonet posvećen upravo dubrovačkom nadbiskupu do „otkrića” do sada neuočenoga grafičkog portreta dubrovačkog nadbiskupa i njegove atribucije Giuliju Bonasoneu.

Pretposljednje poglavlje *Toskanske godine (1563.–1572.)* bavi se posljednjom fazom Beccadellijeva života te se u njemu reproducira i njegova nadgrobna ploča iz katedrale u Pratu. U posljednjem poglavlju *Kulturno nasljeđe Lodovica Beccadellija* Trška daje konačnu ocjenu o Beccadelliju naručitelju umjetnina te zaključuje da je bio prelat kojemu je simbolički i značenjski aspekt likovnih umjetnosti bio na prvome mjestu; sadržaj mu je bio važniji od forme. Bio je više ljubitelj umjetnosti negoli strastveni sakupljač i znalac. Prema tome je, možemo reći, bio tipični duhovni pastir svojeg uzburkanog stoljeća. Na kraju slijede *Dodaci*; ovdje među inim nailazimo na izbor za temu relevantne poezije i korespondencije. Knjiga je opremljena kvalitetnim novim fotografijama dobro odmjerene količine.

Uz već prije istaknuti doprinos ove knjige hrvatskoj povijesnoumjetničkoj historiografiji, spomenimo da je ujedno

relevantan doprinos međunarodnoj historiografiji, upravo zato što je napisana i objavljena na talijanskom jeziku (uz oveći sažetak na hrvatskom).✕